

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2022, Maxsus son

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Mustafa Said Arslon, , filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To'rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

To'xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Hayitov Shodmon, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rajabov Qahramon, tarix fanlari doktori, professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Muhitdinova Xadicha Sobirovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Niyozmetova Roza Hasanovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Ne'matovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

2022, специальный выпуск

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании Решении ВАК от 29 декабря 2016 года для получения учёной степени по педагогике и психологии.

Журнал основан в 2001г.

Журнал выходит 6 раза в год

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

e-mail: ped_mahorat@umail.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Заместитель главного редактора: Навруз-заде Бахтиёр Нигматович – доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор: Хамраев Алижон Рузикулович – доктор педагогических наук (DSc), доцент

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук, профессор

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Мустафа Саид Арслан, доктор филологических наук, профессор (Турция)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдыев Дурдымурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Каххаров Отабек Сиддикович, доктор экономических наук (DSc)

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор педагогических наук (DSc)

Хайитов Шодмон, доктор исторических наук, профессор

Ражабов Кахрамон, доктор исторических наук, профессор

Тураев Халим Хожиевич, доктор исторических наук, профессор

Мухитдинова Хадича Собировна, доктор педагогических наук, профессор

Ниёзметова Роза Хасановна, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук (DSc)

Курбонова Гулноз Нёматовна, доктор педагогических наук (DSc)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

2022, special release

The journal is submitted to the list of the scientific journals applied to the scientific dissertations for **Pedagogic** and **Psychology** in accordance with the Decree of the Presidium of the Ministry of Legal office of Uzbekistan Republic on Regulation and Supervision of HAC (The Higher Attestation Commission) on December 29, 2016.

The journal is published 6 times a year

The journal is registered by Bukhara management agency for press and mass media in Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

e-mail: ped_mahorat@umail.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Deputy Editor: Pedagogical Sciences of Economics, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade.

Editor: Doctor of Pedagogical Sciences(DSc), Asst. Prof. Alijon R. Khamraev

Doctor of Economics Sciences Obidjan X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzakbai Sh. Begimkulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holby I.Ibrahimov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Philology, Prof. Mustafa Said Arslon (Turkey)

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Economics Sciences Otabek S. Kahhorov

Doctor of Philology Kaxramon R. Tuxsanov

Doctor of Historical science, Prof. Sh. Hayitov

Doctor of Historical science, Prof. Halim H. Turaev

Doctor of Historical science, Prof. Q. Rajabov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Xadicha S. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Roza X. Niyozmetova

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Jo‘rabek YARASHEV, Xurshid AXROROV. Musiqa ta‘limi o‘qitish metodikasini takomillashtirishda aktdan foydalanish imkoniyatlari (sibelius dasturi misolida).....	235
M. SAMIYEVA. “Buxoro ijrochilik uslubi” - o‘smir-o‘quvchilar axloqiy sifatlarini rivojlantirish omili sifatida.....	237
O‘. AVLIYOQULOV. Musiqa madaniyati ta‘limida musiqiy savodxonlik faoliyatidan foydalanish imkoniyatlari	239
Davron RO‘ZIYEV, Shavkat QODIROV, Dilovar QODIROVA. Sharq allomalarining inson ma‘naviyatida musiqaning o‘rni haqidagi qarashlari	241
Dilorom SAIDOVA, Davron RO‘ZIYEV. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy ko‘nikmalarini shakllantirish	244
I.M.RAXMANOVA, Davron RO‘ZIYEV. Musiqa ta‘limida pedagogik texnologiyalarning ahamiyati.....	248
Munisa JO‘RAYEVA, Davron RO‘ZIYEV. O‘zbekistonda fortepiano ijrochiligi san‘ati	251
Hojibuvi RAHMONOVA, Sanoqul DO‘STOV. Musiqaning inson ruhiyatiga ta‘siri haqidagi sharq mutafakkirlarining fikrlari.....	254
Sitora XAMDAMOVA. O‘zbek xalq qo‘shiqlarining g‘oyaviy badiiy xususiyatlari.....	259
Islom AXTAMOV. Maktab musiqi madaniyati darslarida maqom namunalarini o‘rgatishni metodik takomillashtirish tajribalaridan	261
Ulug‘bek MIRSHAYEV, Dilora MIRSHAYEVA. Boshlangich sinf o‘quvchilarida musiqiy - ritmik harakatlarni shakllantirish	263
Dilshoda RUSTAMOVA, F.G. Nurullayev. Hozirgi kunda umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida musiqi tarbiyasi.....	265
Nasiba HAZRATOVA, F.G. Nurullayev. Musiqi darslari orqali o‘quvchi yoshlarning ongini va milliy tafakkurni o‘stirish omillari.....	268
Nodira NURULLAEVA, Sanoqul DO‘STOV. Yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashda xalq qo‘shiqlarining ahamiyati va tutgan o‘rni.....	271
Nozima NURULLAYEVA. Yoshlarni tarbiyalashda musiqiy tasavvurlarning xususiyatlari.....	273
Nigora NURULLAYEVA. Buxoro folklor qo‘shiqlari xalqning ijodiy ma‘suli sifatida	275
Boburshox NURULLAYEV, Sanoqul DO‘STOV. Folklor qo‘shiqlarini tanlab olishga qo‘yiladigan metodik talablar	278
Mehriniso NURULLAEVA. Yoshlarda milliy qadriyatlarga asoslangan estetik tarbiyaning ahamiyati	281
O‘ktam IBODOV. Musiqi darslarida o‘quvchilarni musiqaga bo‘lgan ijodkorlik xususiyatlarini shakllantirish	283
Jo‘rabek YARASHEV, Dilnavoz MURATOVA. O‘rta umumta‘lim maktablarida o‘quvchilarning ovozini tarbiyalash va rivojlantirish usullari	286
Dinora UMARQULOVA, F.G NURULLAYEV. Buxoro shashmaqomi ustuni	289
Dinora UMARQULOVA, F.G NURULLAYEV. O‘zbek katta ashulasining jahon miqyosidagi o‘rni.....	292
Shuhrat G‘ULOMOV. Tarixiy janrda O‘zbekiston tasviriy san‘ati rivoji	294
Farrux NURULLAYEV, Nodira NURULLAYEVA. O‘zbek xalq qo‘shiqlarining uzluksiz ta‘limdagi tutgan o‘rni va tarbiyaviy ahamiyati.....	297

Изучение экспонатов и документов, хранящихся в музее Ситораи Мохи Хоса, показывает что, выходя из дома, женщины Бухары накидывали на голову мурсак или мужской халат. А лицо закрывали специальной сеткой из конского волоса, таким образом скрывая фигуру и лицо от окружающих. Ввиду того, что при такой эксплуатации халата рукава мешали, их закидывали назад. Со временем, халаты для покрытия головы стали шить с фальш-рукавами. Подобного рода паранджа была обязательна для ношения вне дома для женщин и девочек с 9 лет.

В целом, одежда женщин Бухары того периода, весьма самобытна, и при этом включает в себя большое количество элементов орнамента и образцов тканей свойственных как для арабских стран, так и государств Индокитая. И это не удивительно, ведь на протяжении веков, Бухара была в центре пересечения торговых путей Великого шелкового пути, перенимая лучшие достижения, как с Востока, так и с Запада.

Из написанного выше, следует, что Бухара XIX века была богатым регионом со строгими восточными правилами. Женщине в этом обществе уделялось большое внимание и забота, при этом её задачи, в основном, концентрировались на внутрисемейных вопросах, нежели общественной, или иного рода публичной деятельности.

Литература

1. Пугаченкова Г.А. Бухара. (Узбекистан). -М. Ак.Арх СССР, 1949.
2. Абдуллаев Т.А., Хасанова С.А. Одежда узбеков. (XIX нач. XX в). –Ташкент: “Фан”, 1978. С.7-94).
3. Сухарева О.А. Костюм народов Средней Азии. (Историко-этнографические очерки). -М.: “Наука”, 1979.
4. Jabborov Z.I. O‘zbek xalq etnografiyasi. –Toshkent: “O‘qituvchi”, 1994. b.15-35.
5. Goncharova P.A. Buxoro zardo‘zlik san’ati// Albom. - T.” O‘zbekistonn. KPMKning nashriyoti, 1997.
6. Naymov N. Buxoroi Sharif. –Buxora: “Buxoro” nashriyoti, 1997.

To'xtasin RAJABOV

Buxoro davlat universiteti
musiqa ta'limi kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA XALQ QO'SHIQLARINING TARBIYAVIY AHAMYATI

Maqolada musiqa madaniyati darslarida o'tiladigan o'zbek musiqa folklor qo'shiqlarini o'rgatish uchun qo'llaniladigan usul va metodlar olib boriladigan dars jarayonining samaradorligi, o'quvchilariga xos xususiyatlarini belgilab olish, qo'shiqlardan foydalanilgan turli musiqiy janrlarni maqsadli o'rganish orqali o'quvchilarga beriladigan tarbiyaviy ahamiyati, ma'naviy-axloqiy hislari, qarashlari va ishonchini tarbiyalashga erishish, musiqa darslarida qo'shiqlarni o'rgatish orqali o'quvchilarning shakllanganlik darajasini aniqlash uchun amalga oshiriladigan ishlar, o'quvchilarga bolalar folklor qo'shiqlarini o'rgatish orqali berilishi mumkin bo'lgan ta'lim-tarbiyaning ko'lami, darajasi, mazmuni va imkoniyatlarini aniqlab olish qay tarzda rejalashtirish lozimligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: bolalar folklor qo'shiqlari, ohang, ritm, usul, metod, ta'lim va tarbiya, o'rgatish jarayonining samaradorligi, ma'naviy-axloqiy, musiqa madaniyati darsi.

В статье описывается эффективность учебного процесса, методы и приемы, используемые для обучения узбекским фольклорным песням на уроках музыкальной культуры в системе непрерывного образования, для определения характеристик учащихся, воспитания у учащихся духовно-нравственных чувств, взглядов и убеждений через целенаправленное изучение различных музыкальных жанров. Работа по определению уровня сформированности учащихся посредством преподавания песен в классе, определение объема, уровня, содержания и возможностей обучения, которые могут быть предоставлены учащимся в процессе обучения детских народных песен, эффективность процесса обучения бухарским детским народным песням Это решение является уникальным этапом практического изучения, ознакомления с содержанием научных и методических источников, вопросов и ответов, созданных в этой области, и разработки теоретических идей.

Ключевые слова: детские фольклорные песни, мелодия, ритм, метод, обучение и воспитание, эффективность учебного процесса, духовно-этический, урок музыкальной культуры.

The article describes the effectiveness of the teaching process, methods and techniques used to teach Uzbek folk songs in music culture classes in the system of continuous education, to determine the characteristics of students, to cultivate students' spiritual and moral feelings, attitudes and beliefs through targeted study of different musical genres. The work to determine the level of formation of students through the teaching of songs in the classroom, how to plan to determine the scope, level, content and opportunities of education that can be given to students through the teaching of children's folk songs, the effectiveness of the process of teaching Bukhara children's folk songs This solution is a unique stage in the practical study, acquaintance with the content of scientific and methodological sources, questions and answers created in this field, and the development of theoretical ideas. to what extent it is proven in practice.

Key words: children's folk songs, melody, rhythm, method, method, education and upbringing, the effectiveness of the teaching process, spiritual-ethical, music culture lesson.

Kirish. Yurtimizda ta'lim sohasida oqilona va izchil siyosat olib borilayotgani bugun hech kimga sir emas. Keyingi yillarda ta'limning boshqa yo'nalishlari qatori madaniyat va san'atga ham tubdan o'zgarishlar ro'y berdi, ya'ni milliy madaniyatimiz, xalq og'zaki ijodini yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalqaro Baxshichilik san'ati festivalini o'tkazish maqsadida 2018-yil 1-noyabrdagi PQ-3990-son Qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasi qaror qildi. Xalq qo'shiqlarini targ'ib qilish va rivojlantirish kelajak avlodni shu qo'shiqlar orqali ta'lim-tarbiya berish maqsadida musiqa maktablarida baxchilikni o'rgatish uchun to'garak va darslar tashkil qilindi.

Asosiy qism. "Tarbiya biz uchun yo hayot yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir" - Abdulla Avloniy. Haqiqatdan ham har bir ota ona o'zining farzandini boqib va ta'lim berib ulg'aytirish, voyaga yetkazish uchun qilinadigan mehnat va g'amxo'rlikka tarbiya hisoblanadi. Asosan tarbiyaning 2 ta turi bor: oila tarbiyasi va ijtimoiy tarbiya. Oila tarbiyasi oilada ota-onalar, bobo va buvilar, umuman, yoshi ulug'lar tomonida o'sib kelayotgan yosh avlodga xalq qo'shiqlarini kuylash, ularni shu qo'shiqlar bilan ovutib erkalash, ko'ngliga mehr muhabbatni yaxshilikni uyg'otish orqali tarbiyalashadi. Biz bilamizki, eng yaxshi sarmoya bu kelajak avlod kamoli uchun sarflangan sarmoya deb hisoblanadi.

Bizning mamlakatimizda ham sog'lom va barkamol avlod tarbiyasi uchun safarbar etilayotgan barcha imkoniyatlar ham buyuk kelajak yo'lida sarflanayotgan bebaho sarmoyadir deyishimiz mumkin.

“Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala - bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim - yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobida erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobida deb O'zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyev da'vat etadi.

Xalq donishmandligining ko'zgusi bo'lgan o'zbek xalq musiqa merosi o'zining tarbiyaviy imkoniyatlari bilan boshqa san'at turlariga nisbatan alohida jozibadorlik va ta'sirchanlik kasb etadi. Xalqimiz o'zining ijtimoiy, ma'naviy taraqqiyotining har bir bosqichida, uning turfa ko'rinishlari, urf-odat va marosimlariga atab juda ko'plab qo'shiqlar namunalari yaratishgan. Bu esa uzoq o'tmishdan madaniy va ma'rifiy jihatdan o'ziga xos an'anaga aylanib kelgan xalq hayotining turli qirralarini badiiy estetik ifodasi sifatida an'anaviylik asosida avlodlardan avlodga o'tib, yoshlar tarbiyasiga bevosita yoki bilvosita kuchli, badiiy-emotsional ta'sirini ko'rsatib kelgan. Bizga ma'lum bo'lishicha, o'zbek xalqining boy musiqa merosi xazinasida katta yoshdagi kishilar dunyoqarashi bilan kichik yoshdagi bolalar ma'naviy olamini o'zida mujassamlashtirgan musiqa darsliklarida bolalar folklor qo'shiqlari (aksariyat o'yin bilan uzviy bog'liq holda ijro etiluvchi) ham salmoqli o'rin tutadi. Bunday qo'shiqlar mazmunida bolalarning o'ziga xos quvnoq, o'yinqaroq, sodda va beg'ubor hayoti, dunyoqarashlari, bolalarbop o'yinlar, aytishuvlar va muayyan voqelik bilan bog'liq jarayonlarni ifoda etilishi bilan ajralib turadi. Bolalar folklor qo'shiqlarini o'rganish va tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ular ham xalq musiqasining ommaviy turlari singari badiiy va g'oyaviy mazmunga ega bo'lib, sodda shakli, ijro uslubi, nihoyatda ixcham, o'yin-raqs xarakteriga egadir. Bunday qo'shiq namunalari bolalarning ruhiy, aqliy, badiiy tafakkuri, va dunyoqarashiga mos soddaligi, kuylashga oson va qulayligi, bolalar diqqatini o'ziga tez jalb qila olish xususiyatlari bilan ulardan ta'limiy va tarbiyaviy maqsadlarda keng foydalanish uchun qulaylik tug'diradi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim muassasalari hamda umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida o'quvchi-yoshlarda milliy musiqa san'atimizga qiziqish va ishtiyok o'yg'otish, bolalar folklor qo'shiqlarini o'rganish, kuylash jarayonida ularning g'oyaviy-badiiy mazmunini anglash, idrok etish, tasavvur etish bilan ularga o'z munosabatini bildirish olish, ya'ni tavsif berishga o'rgatib borish, shu asosda bolalarda musiqa san'atining asta-sekinlik bilan jiddiy va murakkab turlari ham ijodiy, faol munosabatni shakllantirish mumkin. Bu esa bugungi kunda musiqa ta'limi va tarbiyasi uchun mas'ul tarbiyachilar, pedagoglar va to'garaklar rahbarlari oldidagi eng muhim va ahamiyatga mollik vazifalardan hisoblanadi.

Ma'lumki, umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida musiqiy-estetik tarbiyaning dastlabki asoslariga zamin yaratiladi. Bu bosqich ta'lim tizimining eng mas'uliyatli bo'g'ini hisoblanadi. Ayni shu bosqichda o'quvchilar musiqa san'atining insonlar hayotidagi mavqei, ahamiyati, uning badiiy ifoda tili, janrlari, milliy xalq cholg'ulari, xalq musiqa ijodidagi turli marosim, mavsum, urf-odat va an'analar bilan bog'liq namunalari bilan yaqindan tanishib boradilar va ular haqida ilk nazariy ma'lumotlarga, bilim va tushunchalarga ega bo'ladilar.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflari (1-7-sinflar) uchun chiqarilgan musiqa darsliklari va fan dasturiga o'zbek musiqa folklori, xalq og'zaki ijodiyotiga mansub qo'shiq aytimlar bolalar folkloriga oid namunalardan qisman kiritilgan. Ta'limning ilk davrlaridan bolalarga o'zbek musiqa folklori namunalarni o'rgatish, ijro ettirish jarayonida ularga og'zaki an'anadagi milliy folklor musiqasi, uning yetakchi janrlari, tuzilishi va an'anaviy ijro uslublari haqida eng zarur tushunchalarni berish asosiy maqsad qilib qo'yilganligini alohida ta'kidlash lozim.

Muhokamalar va natijalar. O'zbek xalq folklor uning musiqasi, ya'ni og'zaki an'anadagi milliy musiqa janrlari (turlari) o'zining badiiy mazmuni va hayotiy o'rniga ko'ra xilma-xil va rang-barang bo'lib, ularni bir-biriga yaqinligi va tuzilish xususiyatlariga ko'ra qo'yidagi uch turga tasnif qilinadi:

1. Mavsum-marosim kuy-qo'shiqlari. Bunga eng ommaviy ko'rinishdagi yor-yorlar, o'lanlar, aytishuvlar, bayram, fasllar bilan bog'liq mavzuli aytimlar o'z o'rnida yig'i-yo'qlovlar va xalqning turli viloyatlariga xos udumlari bilan bog'liq qo'shiq-aytimlari kiradi. Bolalar folklor qo'shiqlari ham bundan mustasno emas va ular ham o'z mazmun-mohiyati va tematikasiga ko'ra kattalar folklori bilan chambarchas bog'langandir.

2. Mehnat qo'shiqlari. Asosan, dehqonchilik (dehqonlarning hosil yig'intirish, yerga urug' ekish, ishlov berish) chorvachilik va mehnatning boshqa turlari (kosibchilik, temirchilik, hunarmandchilik, ayollarga nisbat beriladigan kasb-hunarlar)ga oid aytimlar.

3. Doimiy (kunda), ya'ni har doim va har vaziyatda aytilishi mumkin bo'lgan kuy-qo'shiqlar. Bu turdagi qo'shiq aytimlar mavzulari juda keng va xilma-xil bo'lib, turli xil o'yinlar, do'stlik, tinchlik, insoniy

fazilatlar, nasihat, sof ishqiy mazmundagi, begʻubor baxtiyor bolalik kechinmalar, insonlarni yorqin kelajak, farovon turmush haqidagi orzu-umid, intilishlari ifodalangan qoʻshiqlarni kiritish mumkin.

Ogʻzaki anʻanadagi folklor ayimlarining deyarli barchasi, yaʼni barcha janrlarida ijod etilgan namunalarida xalq ogʻzaki badiiy ijodiga mansub barmoq vaznidagi sheʼrlar bilan kuylanadi. Zotan, sheʼr va kuy (nazm va navo) qadimdan mushtarak ijod mahsuli hisoblanadi. Shu oʻrinda oʻzbek xalq folklor musiqa ijodiyotining eng ommaviy va bevosita bolalar folkloriga ham birdek tegishli janrlariga qisqacha toʻxtalib oʻtamiz:

ALLA - onaning bolasiga boʻlgan mehr-muhabbati va orzu-istaklarini ifodalovchi qoʻshiq. U mayin, orombaxsh, yoqimli, lirik ohangga ega boʻlib, bola ruhiyatini tinchlantirish va osoyishta, shirin uyquga eltishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, u bolalikdan yosh goʻdak qalbida milliy musiqa ohanglarini idrok etish koʻnikmalarini rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Odatda har bir ona bolasiga boʻlgan mehrini oʻzining orzu-istaklari bilan qoʻshib, oʻzi ijod etib, oʻzi kuylaydigan allada ifoda etadi, yangi soʻzlar bilan boyitib, yangi kuy kashf etganini oʻzi ham bilmay qoladi. Alla aytishlarida aniq bir oʻlcham, hajm, aniq bir ritm, yoʻnalish, temp boʻlmasligi uning oʻziga xosligini belgilaydi. Bolalar folklor ijodida juda koʻp alla namunalari ham uchraydiki, bu yosh bolalarning dunyoga kelib ilk eshitgan qoʻshigʻiga, yaʼni onasi ijrosiga taqlid qilib aytgan “qoʻshiq”lari hisoblanadi. Keyingi vaqtlarda musiqa sanʼati rivojlanishida professional kompozitorlar “alla”ning juda koʻp namunalarini yaratishdi va bu jarayon muvaffaqiyatli davom etib kelinmoqda. Shu jarayonda bolalar ijrosi uchun ham koʻplab “alla” qoʻshiqlari yaratilganligini taʼkidlashni ham oʻrinli deb bilamiz. Bolalarning sevimli qoʻgʻirchoqlarini allalab aytishlari ifodalangan qoʻshiqlar bunga misol boʻla oladi.

Jamiyat taraqqiyoti inson ongining rivojlanishi bilan bir qatorda, taʼlim-tarbiya jarayoni ham muntazam takomillashtirishni taqozo qilmoqda. Bola endigina dunyoga kelgan kundan boshlab, onaning ardogʻi, yoqimli allasini eshitadi. Bolalar uchun yaratilgan maxsus alla qoʻshiqlari inson ongiga ona suti bilan kiradi. Keyinchalik u kengayib, rang-barang ohanglar, xilma-xil ramzlar, soʻzlar bilan mukammalashib boradi. Folklor qoʻshiqlarida hayot badiiy timsollar orqali aks ettiriladi va shu tufayli kishi qalbida estetik his-tuygʻular, hayajonlar, koʻtarinki kayfiyat, rahm-shavqat, shodlik, gʻam-qaygʻu, nafrat, hasrat paydo boʻladi.

Oʻquvchilarda musiqa madaniyati darslarida oʻrgatiladigan bolalar folklor qoʻshiqlari ularga musiqiy tasavvurlarning shakllanishi, rivojlanishi, xalq musiqiy folklorini egallashga nisbatan moyillikning paydo boʻlishi, unda ifodalangan his-tuygʻularning oʻz tuygʻulari bilan mutanosibliqlikni ularni estetik tarbiyalash imkoniyatlarini kengaytiradi. Ijro etilayotgan folklor qoʻshiqlari mazmunida ifodalangan insonning ichki kechinmalari, hayajonlarini tuyish orqali oʻquvchilarda vatanparvarlik, xalqparvarlik, odamlarga nisbatan sadoqatli boʻlish, insonparvarlik, mehnatsevarlik kabi xislatlar qaror topadi, ularning ruhiy holatida keskin ijobiy oʻzgarishlar roʻy beradi. Bunday holatni taniqli psixolog A.Maslou “kechinmalar choʻqqisi”, L.S.Vigotskiy esa “Sanʼat moʻjizasi” deb atagan edi. Oʻquvchilarda musiqiy folklor namunalarini chuqur mushohada qilish orqali ularni idrok etish, ong osti kechinmalari natijasida katarsis (gr. *Catharsis*) yaʼni, ichki gʻuborlardan forigʻ boʻlish yuz beradi, natijada ular “maʼnaviy rohatlanish” hissini tuyadilar.

Xulosa. Bolalar folklor qoʻshiqlari namunalarining oʻziga xos xususiyatlari milliy ohanglarning oʻynoqiligi, joʻshqinligi, yoqimliligi, folklor qoʻshiqchiligigagina xos boʻlgan soʻzlarining tovush hosil qilish xususiyatlari orqali milliy xislatlarni ifodalashi, qoʻshiqlar shaklining tuzilishi, milliy kuy rivojlanishi qonuniyatlarining shaxs ongidagi inʼikosi, musiqa madaniyati darslarida oʻtiladigan oʻzbek xalq musiqasi va ogʻzaki ijrolaridan, bolalar folklor qoʻshiqlari matni yordamida bolalarni tarbiyalash, ularga xalqning etnik turmush tarzi va milliy qadriyatlarining yorqin tasvirlanishida namoyon boʻladi.

Adabiyotlar

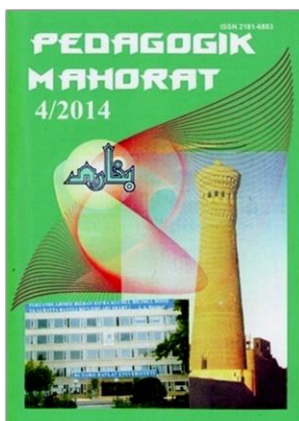
1. JB Sattorovna, SN Oxunjonovna, NK Chuliboevna, RT Ibodovich. Basics of Uzbek Children's Reading. Test Engineering and Management 81 (11-12), 4207-4214.

2. T.I Rajabov. Tematicheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr. Nauka, obrazovanie i kultura, 61-63.

3. T.I Rajabov, UR Ibodov. Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folkloru na urokax muzyki. Vestnik nauki i obrazovaniya. Str. 55-58.

4. MB Kh, TI Rajabov, FG Nurullaev. Teaching Bukhara children folk songs in music lessons as an actual problem. International Journal of Psychosocial Rehabilitation 24 (04), 6049-6056.

5. T.I Radjabov. Opisanie vekovyx sennostey v pesne " tutovoe derevo-balx" i yego mesto v vospitanii uchameysya molodeji. Rossiya-Uzbekistan. Mejdunarodnye obrazovatelnye i sotsialno-kulturnye. Str. 70-71.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000000100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlanitiramiz!

<p>PEDAGOGIK MAHORAT</p> <p>Ilmiy-nazariy va metodik jurnal</p> <p>2022-yil maxsus son</p> <p>2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan.</p> <p>OBUNA INDEKSI: 3070</p>	<p>Buxoro davlat universiteti nashri</p> <p>Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan.</p> <p>Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.</p> <p>Nashr uchun mas’ul: Alijon HAMROYEV. Musahhih: Muhiddin BAFAYEV. Muharrir: O‘g‘iljon Olloqova</p>	<p>Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.</p> <p>Bosishga ruxsat etildi 08.06.2022 Bosmaxonaga topshirish vaqti 13.06.2022 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 314 Bahosi kelishilgan narxda.</p> <p>“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.</p>
---	---	--